

بررسی جغرافیایی خرده‌فروشی مواد مخدر و روان‌گردان

(مورد مطالعه پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر تهران بزرگ)

علی‌اصغر زارع^۱، حسین بابا پور^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۰/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۸/۱۱

از صفحه ۴۳ تا ۶۰

چکیده

زمینه و هدف: پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر فاتب در مناطق جنوبی و شرق تهران و منطبق به شهرداری منطقه ۱۴ و ۱۵ واقع شده است. در این پژوهش تأکید بیشتر بر روی قلمروهای مکانی محدوده پایگاه ششم مبارزه با مواد مخدر تهران بزرگ بوده و قلمرو زمانی در یک بازه یک‌ساله از فروردین ۱۳۹۴ تا اسفند ۱۳۹۴ در محدوده مورد مطالعه قرار دارد.

روش: تحقیق حاضر از نوع کاربردی با ترکیبی از روش‌های توصیفی، تطبیقی و تحلیلی انجام گرفته و برای شناسایی و درک الگوهای مکانی بزهکاری در سطح شهر از مدل‌های آماری گرافیک مینا در محیط سامانه اطلاعات جغرافیایی GIS استفاده شده است. برای تحلیل الگوی فضایی از آزمون‌های مرکز متوسط و بیضی انحراف معیار و روش تخمین تراکم کرنل استفاده شده است.

یافته‌ها: روند کلی بیضی انحراف معیار خرده‌فروشان مواد مخدر در محدوده پایگاه ششم پلیس فاتب جهت جنوب شرق-شمال غرب داشته و مرکز متوسط آن در منطقه خاوران و شهید محلاتی بین خیابان شاه‌آبادی و بلوار کوثر، در تقاطع شاه‌آبادی و حسینی واقع گردیده است. مهم‌ترین کانون جرم خیز خرده‌فروشی مواد مخدر در منطقه خاوران، کانون‌های ضعیف دیگری نیز در محله مسعودیه و کیانشهر شکل گرفته‌اند. تحلیل فضایی مکان‌های قاچاق مواد مخدر، از شکل‌گیری مهم‌ترین کانون تمرکز جرائم قاچاق خرده‌فروشی مواد مخدر محدوده مورد مطالعه در منطقه شهید محلاتی و دولا ب قرار دارند، دو کانون کم‌اهمیت‌تر در محله مسعودیه و کیانشهر خبر می‌دهد.

نتیجه‌گیری: شناسایی و تحلیل پهنه بندی های جرم خیز و عوامل موثر بر آن در محدوده پایگاه ششم تهران بزرگ، می‌تواند میزان کنترل و نظارت پلیس را افزایش دهد.

کلیدواژه‌ها: جغرافیای جرم، خرده‌فروشی، مواد مخدر، پایگاه ششم، پلیس فاتب.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته مبارزه با مواد مخدر دانشگاه علوم انتظامی امین (نویسنده

مسئول): aliasghar6111@gmail.com

۲. کارشناسی ارشد رشته مبارزه با مواد مخدر دانشگاه علوم انتظامی امین.

مقدمه

محدوده استحفاظی پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر تهران (فاتب) که بخش مهمی از شرق و جنوب شرق کلان‌شهر تهران را شامل می‌شود در چند دهه اخیر از نظر تعداد جمعیت، مساحت، کالبد و کارکردهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی رشد بسیار زیادی داشته است و به‌موازات این دگرگونی‌ها با مشکلات زیادی هم در ابعاد مختلف مواجهه شده است. لذا افزایش ناهنجاری‌های کالبدی در کنار ناهنجاری‌های اجتماعی از جمله معضلات و مسائل این پایگاه است و در بین انواع جرائم ارتكابی، خرده‌فروشی مواد مخدر افزایش قابل توجهی داشته است. بدیهی است بروز چنین معضلی ناشی از خلأها و کاستی‌هایی است که از سوی مسئولین ذی‌ربط، نهادها و دستگاه‌های دولتی و غیردولتی در این رابطه در منطقه رخ داده است. از این‌رو شناسایی این‌گونه خلأها و ارائه راهکارهای مناسب جهت رفع آن‌ها، هدف عمده این تحقیق است.

روش‌های آماری یکپارچه به تحلیل گران کمک می‌کند تا الگوهای کلی و عمومی بزهکاری را درک کنند. نقطه مرکز متوسط را می‌توان به‌عنوان معیاری تقریبی برای مقایسه توزیع فضایی انواع گوناگون جرم یا برای بررسی وقوع یک نوع جرم خاص در دوره‌های زمانی مختلف به کار گرفت. شاخص فاصله از انحراف معیار به تشریح سطح و نحوه توزیع داده‌های مجرمانه کمک می‌کند. هر چه اندازه فاصله از انحراف معیار بیشتر باشد، پراکندگی داده‌های بزهکاری بیشتر است. سطوح پراکندگی را نیز می‌توان به‌وسیله بیضی انحراف معیار نشان داد. اندازه و شکل بیضی، میزان پراکندگی را معین می‌کند و امتداد آن جهت حرکت رفتارهای مجرمانه را نشان می‌دهد (کلاتتری و همکاران، ۱۳۸۸). تحلیل فضایی یکی از معتبرترین شیوه‌های مطالعه مکانی در جغرافیا به شمار می‌آید. این شیوه از یک مجموعه ویژگی‌های خاص و منحصر به فرد برخوردار است که آن را از دیگر مطالعات مکانی در جغرافیا متفاوت می‌کند. تحلیل فضایی اساساً مطالعه‌ای کاربردی است و در آن، نگاه به محیط و عوامل محیطی همواره نگاهی جستجوگر، ارزیاب و انتقادی است. این شیوه از مطالعات مکانی، تنها با نگاه همه‌سوی و نظام‌مند به محیط به نتیجه می‌رسد؛ بنابراین، تحلیل فضایی را می‌توان مقدمه حتمی هر نوع برنامه‌ریزی محیطی دانست (نوری و همکاران، ۱۳۸۹، ۴). مناسب‌ترین روش برای به تصویر کشیدن

داده‌های بزهکاری به‌صورت سطح پیوسته، روش تخمین تراکم کرنل است. این روش از جمله روش‌های درون‌یابی و هموارسازی سطوح پیوسته است که تعداد نقاط جرم درون شعاع تعیین‌شده جستجو را باهم جمع کرده و سطح هموار و پیوسته‌ای ایجاد می‌نماید که نمایانگر حجم یا تراکم توزیع جرم در محدوده مورد مطالعه است. روش تخمین تراکم کرنل به‌جای خوشه‌بندی برخی جرائم و حذف بقیه آن‌ها، میزان تمرکز در تمامی سطوح جرائم را در نظر می‌گیرد (کلانتری و همکاران، ۱۳۸۸). در این پژوهش برای تحلیل آماری از نرم‌افزار اکسل و برای تحلیل تطبیقی و گرافیکی از نرم‌افزار سیستم اطلاعات جغرافیایی GIS استفاده شده است.

از نتایج تحقیق حاضر می‌توان در زمینه پیشگیری از وقوع جرم خرده‌فروشی مواد مخدر استفاده کرد، نیروی انتظامی می‌تواند میزان کنترل و مراقبت خود را در این محدوده‌ها افزایش دهد، می‌توان از شکل‌گیری محدوده‌های آلوده به خرید و فروش مواد مخدر و کانون‌های جرم خیز دیگر در سایر مناطق در آینده جلوگیری و پیشگیری نماید.

بیان مسئله و ضرورت تحقیق

مسئله تخلفات مرتبط با مواد مخدر یکی از پیچیده‌ترین چالش‌هایی است که در حال حاضر جامعه ایران با آن مواجه است. افزایش تخلفات مواد مخدر در ایران باعث این آگاهی فزاینده شده است که ایران با یک مسئله اجتماعی عمده مواجه است. تخمین‌های مبتنی بر گزارش‌های سازمان ملل نشان می‌دهد ۲-۱/۵ درصد (حدود ۱/۳ میلیون نفر) از جمعیت ایران مشکل جدی مصرف مواد دارند. در ایران حدود ۸۰ هزار زندانی مرتبط با مواد مخدر وجود دارد (علی وردی نیا، ۱۳۸۴: ۱۵۵-۱۷۰). در بین شهرهای کشور، شهر تهران به‌عنوان پایتخت کشور و بزرگ‌ترین کلان‌شهر ایران به علت شرایط خاص کالبدی اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی حاکم بر آن، با نرخ بالای ناهنجاری‌های اجتماعی مواجه است (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۴). از این رو، تحقیقات زیادی به‌صورت کلی در بحث جرائم و حتی سوءمصرف مواد مخدر در سطح شهر تهران در سال‌های گذشته انجام شده است از جمله پوراحمد و همکاران وی، مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی جغرافیای جرائم در شهر تهران»، ارائه کردند ولی تحقیقات انجام‌شده این

محققین و سایر پژوهشگران نشان می‌دهد که در این تحقیقات، تمامی شاخه‌های جرم مواد مخدر از قبیل «قاچاقچی»، «خرده‌فروش» و «معتاد» را باهم و در یک مقوله واحد بررسی شده است و همچنین مبحث «خرده‌فروشی» در محدوده پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر فاتب توسط هیچ محققى موردبررسی و تحقیق قرار نگرفته است و این خلأ احساس می‌شود که در زمینه خردفروشی مواد مخدر و صنعتی در محدوده پایگاه ششم تحقیق و بررسی مجزایی صورت گیرد. پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر فاتب در مناطق جنوبی و شرق تهران و منطبق به شهرداری منطقه ۱۴ و ۱۵ واقع شده است. یکی از معضلات و مشکلاتی اصلی در محدوده این پایگاه، خردفروشی مواد مخدر (طبیعی و صنعتی) و روان‌گردان است که مشکلات زیادی برای ساکنین این منطقه ایجاد نموده است، از جمله افزایش سرقت خرد توسط مصرف‌کنندگان و معتادین و اختلال دررفت‌وآمد خودرو و عابرین و زورگیری و ... که به کاهش امنیت در این منطقه منجر شده است و این معتادین به‌واسطه حضور خردفروشان در این مناطق حضور دارند و این اقدامات مجرمین روزبه‌روز در منطقه در حال افزایش است و تلاش مأمورین عمل‌کننده این پایگاه جهت کنترل و کاهش این جرم، تأثیری چشمگیری از نظر مردم نداشته است و آمار گزارش‌های خبری و شکایات مردمی واصله به پایگاه، حاکی از افزایش تعداد خردفروشان مواد مخدر در محدوده این پایگاه است. در نتیجه این خلأ احساس می‌شود که چرا با تمامی اقداماتی که پلیس در محدوده استحضاطی این پایگاه انجام داده است، در روند خردفروشی مواد مخدر، کاهش محسوسی ایجاد نشده است. ضرورت دارد ابتدا جغرافیای جرم خردفروشی مواد مخدر (طبیعی و صنعتی) و روان‌گردان در این محدوده شناسایی و سپس راهکارهای عملی در جهت کنترل و کاهش میزان خردفروشی مواد مخدر (طبیعی و صنعتی) و روان‌گردان در این منطقه ارائه گردد.

شناسایی و تحلیل پهنه‌بندی‌های جرم خیز و عوامل مؤثر بر آن در محدوده پایگاه ششم، این فرصت را برای پلیس ایجاد می‌کند تا برای کشف جرم و دستگیری مجرمین، واکنش بیشتر و مؤثرتری نشان دهد. با استفاده از نتایج این پژوهش، پلیس می‌تواند میزان کنترل و نظارت خود در این محدوده را افزایش دهد و با تخصیص اعتبارات لازم و

تأمین نیروی انسانی موردنیاز، از تعداد جرم خرده‌فروشی مواد مخدر در این منطقه کاسته و از شکل‌گیری محدوده‌های جرم خیز مشابه در این منطقه و مناطق دیگر پایگاه جلوگیری نماید.

مطالعه حاضر باهدف شناسایی کانون‌های جرم خیز خرده‌فروشی مواد مخدر (طبیعی و صنعتی) و روان‌گردان در حوزه استحفاظی پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر فاتب انجام‌شده است لذا برای رسیدن به هدف فوق محقق به شناسایی توزیع و پراکندگی جغرافیای جرم خرده‌فروشی مواد مخدر (طبیعی و صنعتی) و روان‌گردان در محدوده استحفاظی پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر فاتب و شناسایی موقعیت‌های جغرافیایی مختلف که در شکل‌گیری کانون‌های جرم خیز خرده‌فروشی مواد مخدر در محدوده پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر فاتب تأثیر دارد؛ پرداخته است به این منظور سؤالات زیر طراحی گردیده است:

سؤال‌های تحقیق

سؤال اصلی:

جغرافیای جرم خرده‌فروشی مواد مخدر (طبیعی و صنعتی) و روان‌گردان در محدوده پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر فاتب چگونه است؟

سؤال‌های فرعی:

- ۱- مهم‌ترین کانون‌های خرده‌فروشی مواد مخدر (طبیعی و صنعتی) و روان‌گردان در محدوده پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر فاتب در چه مناطقی است؟
- ۲- پهنه‌بندی (مناطق پرخطر و کم‌خطر) خرده‌فروشی مواد مخدر (طبیعی و صنعتی) و روان‌گردان در محدوده پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر فاتب چگونه است؟

پیشینه تحقیق

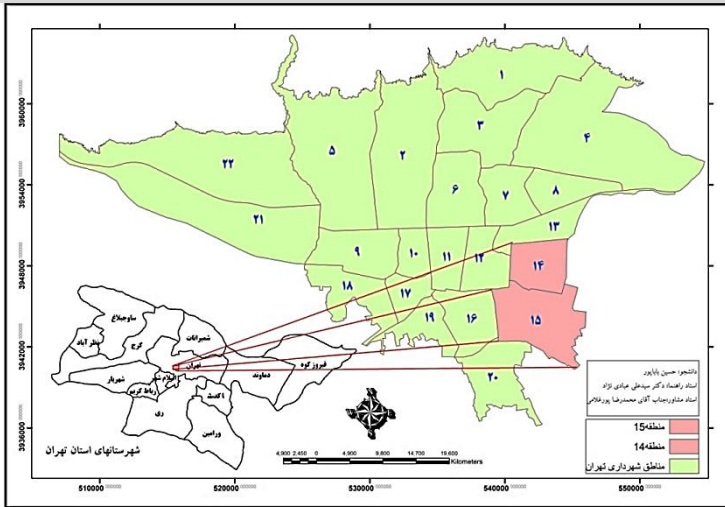
کریمی و عباسی نیا (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «بررسی توزیع خرده‌فروشی مواد مخدر در شهر اهواز» از دیدگاه جرم‌شناختی این‌طور بیان کردند که: «توزیع خود مواد

مخدر در اهواز غالباً توسط مردهای جوان ۲۰ تا ۳۰ سال انجام می‌شود که در این میان سن ۲۳ سالگی بیشترین تعداد توزیع‌کننده را دارد. همچنین بیش از نیمی از توصیه‌کنندگان خود مواد مخدر اهواز با انگیزه مالی و کسب درآمد اقدام خرده‌فروشی مواد مخدر می‌کنند. مداح و خیرخواهان (۱۳۹۳)، در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم در بین مجرمان سرقت و مواد مخدر» این‌طور نتیجه‌گیری کردند که بیکاری بر وقوع جرائم سرقت و مواد مخدر اثر متفاوت دارد. در صورت فقدان شغل، در ابتدا جرائمی مثل مصرف مواد مخدر، خرده‌فروشی مواد مخدر و توزیع عمده مواد انجام می‌شود و در صورت وجود کمبودهای اقتصادی، به ترتیب جرائمی همچون مصرف مواد مخدر و خرده‌فروشی مواد مخدر اتفاق می‌افتد. همچنین ریسک جرم در ابتدا بر نرخ جرم مصرف مواد مخدر و سپس خرده‌فروشی مواد اثر دارد و موجب کاهش آن می‌شود. کلانتری و همکاران (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی جغرافیایی جرائم در بخش مرکزی شهر تهران - مورد مطالعه سوءمصرف مواد مخدر» اعلام داشتند تهران به‌عنوان بزرگ‌ترین کلان‌شهر کشور به سبب شرایط خاص کالبدی، جمعیتی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی از بالاترین نرخ بزهکاری در بین شهرهای کشور برخوردار است. در بخش مرکزی این شهر که به‌طور تقریبی بر منطقه ۱۲ و بخشی از منطقه ۱۱ شهرداری تهران منطبق است، نسبت وقوع جرائم بسیار بیشتر از سایر مناطق است. محمودی‌جانکی و همکاران (۱۳۹۲)، در تحقیقی درباره تأثیر مجاورت محل سکونت بر انتخاب مکان جرم در شهر تهران، به این پرسش پرداخته‌اند که، «آیا مجرمان در نزدیکی محل سکونت خویش مرتکب جرم می‌شوند؟» و در پایان آن را مثبت ارزیابی نمودند. ایشان با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی، گروه نمونه از میان آنان انتخاب کردند. اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از ارتباط بین متغیرها بر اساس آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه و توزیع نظری بررسی و تحلیل شده و فرضیات مورد آزمون قرار گرفتند. نتایج حاکی از آن است که میزان ارتکاب جرم سرقت با افزایش فاصله از سکونت‌گاه کاهش می‌یابد. کلانتری و زنگی‌شاهی (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل و بررسی مکانی - فضایی مناطق جرم خیز در بافت‌های آسیب‌پذیر» به این نتیجه رسیده که جرائم شهری ظرف مکانی - زمانی منحصربه‌فردی دارند. نقاطی از شهر که از نظر کالبدی

اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جزء نقاط آسیب‌پذیر به حساب می‌آیند و جزء بافت‌های فرسوده شهر هستند از نظر بزهکاری و جرم سهم بیشتری را دارا می‌باشند. در ارتکاب جرم بررسی شرایط ذکر شده در بالا که این نقاط را به بافت‌های آسیب‌پذیر و ناپایدار تبدیل کرده مؤثر است و بنابراین شناسایی بافت‌های آسیب‌پذیر و ناامن باعث خواهد شد تا ضمن شناسایی و تشخیص صحیح کانون‌های جرم خیز محدوده‌های تمرکز و تراکم بزهکاری در سطح شهرها تحلیل شده و ضمن شناسایی عوامل این تمرکز راهبردها و سیاست‌های مناسب برای حذف یا کاهش اثر این عوامل ارائه شود. موسوی (۱۳۹۰)، در تحقیقی با عنوان «تحلیل فضای جرم در شهر ارومیه» به این نتیجه رسیده که بیشترین جرائم مربوط به محدوده سنی ۳۰-۲۵ سال و کمترین آن مربوط به افرادی بوده که سن بالای ۵۵ سال داشتند. بیشتر مجرمین دارای مدرک ابتدایی و کمترین آن‌ها دارای مدرک لیسانس و بالاتر بوده‌اند. ۷۰ درصد از مجرمین در شهر ارومیه و ۳۰ درصد در سایر نقاط کشور متولد شده‌اند. بیشترین درصد وقوع جرائم مربوط به فصل تابستان و کمترین آن مربوط به فصل زمستان و پاییز است. بین جنس افراد، زمان و مساحت مناطق با جرم رابطه وجود دارد.

محدوده مطالعاتی

محدوده مطالعاتی این پژوهش عبارت است از پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر فاتب که منطبق بر مناطق ۱۴ و ۱۵ شهرداری تهران است (شکل ۱).

شکل ۱: موقعیت محدوده استحقافی پایگاه ششم مبارزه با مواد مخدر فاتب

معرفی پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر فاتب

موقعیت جغرافیایی حوزه از شمال به خیابان پیروزی، از جنوب به اتوبان آزادگان و محدوده شهرک کاروان و شهرک مشیریه، از غرب به خیابان ۱۷ شهریور و صاحب جمع و از شرق به اتوبان بسیج منتهی می‌شود.

روش تحقیق

روش پژوهش از نظر هدف، کاربردی است و از نظر روش انجام کار، روشی تحلیلی - تطبیقی است. از نظر روش جمع‌آوری داده‌ها، روش اسنادی و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری - گرافیکی مانند روش مرکز متوسط، بیضی انحراف معیار، آزمون خوشه‌بندی و تخمین تراکم کرنل استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر تمامی جرائم مرتبط با خرده‌فروشی مواد مخدر است که در دوره زمانی یک‌ساله از فروردین لغایت اسفند سال ۱۳۹۴ به تعداد ۷۲۶ پرونده است که در محدوده پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر تهران فاتب به وقوع پیوسته است. همچنین به‌منظور شناسایی و درک الگوهای مکانی بزهکاری از سامانه‌های اطلاعات جغرافیایی (GIS) استفاده شده است.

ابزار و روش جمع‌آوری اطلاعات

الف) روش کتابخانه‌ای: مراجعه به کتابخانه مختلفی از جمله کتابخانه سازمان و دانشگاه‌های مختلفی از جمله دانشگاه تهران و دانشگاه شهید بهشتی.

ب) روش میدانی: بازدید از محل‌های وقوع جرم و شناسایی نواقص و عواملی که در تشکیل این نقاط برای امر خرده‌فروشی تأثیرگذار بوده‌اند؛ و شناسایی محل‌های فرار مجرمین و راه‌های جلوگیری از پاتوق گشتن این نقاط. ج) روش کارتوگرافی: در جمع‌آوری اطلاعات به روش کارتوگرافی عمدتاً از نقشه‌های موضوعی و داده‌های رقومی ۱:۲۵۰۰۰ شهر تهران برای کسب اطلاعات بیشتر از منطقه موردبررسی قرار گرفتند. اطلاعات استخراج‌شده بر اساس ماهیت نقشه به پدیده‌ها و موارد خاصی مربوط می‌شود که بخشی از آن‌ها عبارت‌اند از: اطلاعات استخراج‌شده از نقشه‌های توپوگرافی: راه‌های اصلی و فرعی، اتوبان و بزرگراه‌ها، کاربری اراضی، تهیه مرز مناطق و محدوده کلانتری‌های منطقه است.

جامعه آماری این پژوهش مجموعه جرائم مرتبط با دستگیری و کشف مواد مخدر در محدوده پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر تهران بزرگ منطبق بر مناطق ۱۴ و ۱۵ تهران بزرگ بوده است که در سال ۱۳۹۴ صورت گرفته است و به‌عنوان یک واقعه مجرمانه برای آن پرونده و سابقه تشکیل شده است. در این بررسی از روش تمام شماری استفاده‌شده و تمامی وقایع مجرمانه مواد مخدر در طول یک سال بررسی شده است.

یافته‌های تحقیق

تحلیل توصیفی

۱- از مجموع تعداد ۷۲۶ نفر از دستگیرشدگان، تعداد ۱۰۰ نفر (۱۴٪) دارای سنی کمتر از ۲۰ سال بوده‌اند که این رقم قابل توجه است. همچنین ۳۱٪ افراد دارای سن بین ۳۱ تا ۴۰ دارای بیشترین فراوانی و تعداد ۲۳ نفر (۳٪) افراد دارای سن بیشتر از ۵۰ سال کمترین فراوانی را داشته است.

۲- تعداد ۵۹۱ نفر از دستگیرشدگان (۸۱٪) دارای مشاغل آزاد، ۳۵ نفر بیکار (۵٪)، ۳۰ نفر خانه‌دار (۵٪) بوده است.

- ۳- از مجموع تعداد ۷۲۶ نفر دستگیر شده تعداد ۶۷۵ نفر مرد و ۵۰ نفر زن بود.
- ۴- با بررسی به عمل آمده بیشترین فراوانی ارتکاب جرم خرده‌فروشی دستگیرشدگان در اواسط روز (ساعت ۱۰:۳۰ تا ۱۶:۳۰) رخ داده است.

یافته‌های تحلیلی

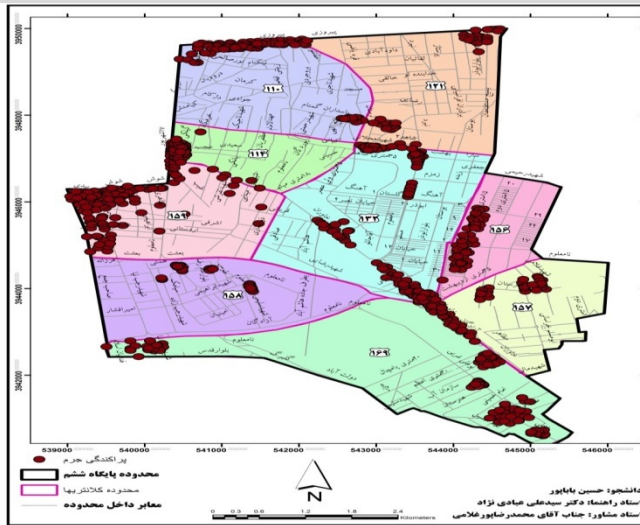
سؤال اول: مهم‌ترین کانون‌های خرده‌فروشی مواد مخدر (طبیعی و صنعتی) و روان‌گردان در محدوده پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر فاتب در چه مناطقی است؟

بر اساس جدول شماره ۱، بیشترین دستگیرشدگان جامعه آماری فوق متعلق به کلانتری ۱۳۲ نبرد است که ۳۶/۶۴ درصد کل مجرمین را شامل می‌شود. رتبه دوم متعلق به کلانتری ۱۱۰ شهدا است که ۹/۵ درصد مجرمین دستگیر شده را به خود اختصاص داده است.

جدول شماره ۱: تعداد دستگیرشدگان به تفکیک کلانتری‌ها

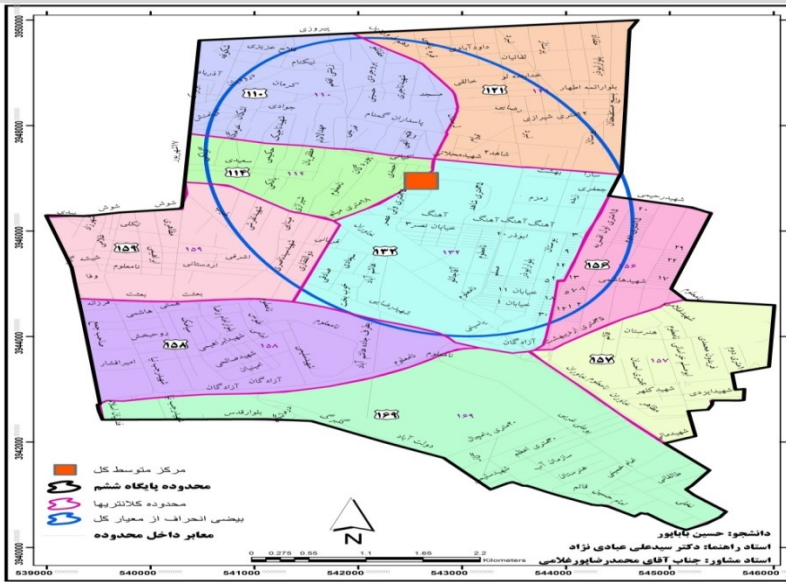
کلانتری ها	تعداد دستگیر شدگان	فراوانی به درصد
کلانتری ۱۳۲ نبرد	۲۶۶	۳۶.۶۴
کلانتری ۱۵۹ بی سیم	۱۳۱	۱۸.۰۴
کلانتری ۱۱۰ شهدا	۹۶	۱۳.۲۲
کلانتری ۱۶۹ مشیریه	۶۴	۸.۸۲
کلانتری ۱۵۶ افسریه	۵۱	۷.۰۲
کلانتری ۱۱۴ اغیائی	۴۳	۵.۹۲
کلانتری ۱۵۸ کیانشهر	۳۴	۴.۶۸
کلانتری ۱۲۱ سلیمانیه	۲۵	۳.۴۴
کلانتری ۱۵۷ مسعودیه	۱۶	۲.۲۰
جمع	۷۲۶	۱۰۰.۰۰

همان‌طور که در شکل ۲ مشاهده می‌گردد کلانتری ۱۳۲ نبرد با ۲۶۶ فقره جرم خرده‌فروشی مواد مخدر در رتبه اول و کلانتری ۱۱۰ شهدا با ۹۶ فقره جرم در رتبه دوم و کلانتری ۱۵۶ افسریه با ۵۱ فقره جرم در رده سوم این پایگاه قرار می‌گیرند.

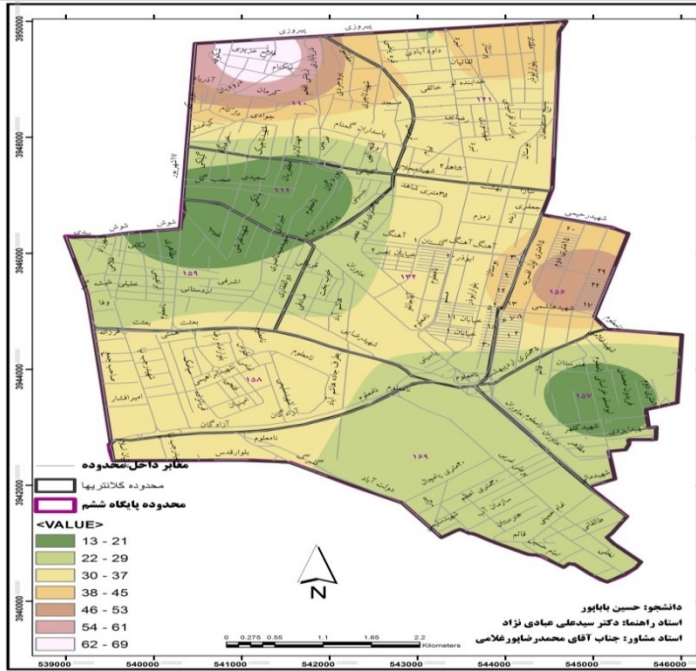
شکل ۲: پراکنندگی جغرافیایی و فروانی نسبی خرده‌فروشان مواد مخدر در مناطق تحت پوشش پایگاه ششم

روند کلی بیضی انحراف معیار خرده‌فروشان مواد مخدر در محدوده پایگاه ششم پلیس فاتب، تقریباً جهت جنوب شرق-شمال غرب داشته و مرکز متوسط آن در بین مناطق سلیمانیه، دولاب و افسریه، بین خیابان‌های شاه‌آبادی، حسینی و بلوار کوثر واقع گردیده است که تقریباً هم‌مرز کلانتری‌های ۱۳۲ و ۱۱۴ است (شکل ۳).

شکل شماره ۳: نقشه مرکز متوسط و بیضی انحراف معیار خرده‌فروشان مواد مخدر

۲- پهنه‌بندی (مناطق پرخطر و کم‌خطر) خرده‌فروشی مواد مخدر (طبیعی و صنعتی) و روان‌گردان در محدوده پایگاه ششم پلیس مبارزه با مواد مخدر فاتب چگونه است؟ شکل ۴، پهنه‌بندی خرده‌فروشان مواد مخدر در محدوده پایگاه مورد مطالعه است که در طبقات ده‌نفره تقسیم‌بندی گردیده‌اند. بر اساس نقشه مذکور منحنی‌های موجود در حوالی پل حق‌شناس و تا حدودی هم در حوالی میدان راه‌آهن، گرد هم آمده و متراکم شده‌اند، این امر نشان‌دهنده تمرکز خرده‌فروشان در این دوایر متحدالمرکز هستند و جاهایی که منحنی‌ها از هم فاصله می‌گیرند، نشان‌دهنده کاهش توزیع فضایی خرده‌فروشان مواد مخدر است که در صورت غفلت مسئولین مستعد آلوده شدن به مواد مخدر می‌باشند.

شکل ۴: نقشه پهنه‌بندی محدوده مورد مطالعه بر اساس فراوانی تعداد دستگیرشدگان خرده‌فروشان مواد مخدر

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس یافته‌های پژوهش و نتایج تحلیل به روش مرکز متوسط، مرکز متوسط کل جرائم وقوع یافته در محدوده پایگاه ششم پلیس فاتب تا حدود بسیار زیادی بر مرکز جغرافیایی نیمه شمالی منطقه منطبق است این مرکز بر محله‌های خاوران، دولاب و سلیمانیه و پیرامون خیابان شاه‌آبادی و شهید محلاتی تا قبل از میدان شهید محلاتی قرار گرفته است. همچنین بیضی انحراف معیار کل جرائم نیز در جهت جنوب شرق - شمال غرب قرار گرفته است. این امر نشان می‌دهد جرائم در فضاهایی با گستردگی زیاد به وقوع می‌پیوندد و گرایش به تمرکز در محدوده‌های خاصی از این مناطق وجود دارد؛ بنابراین می‌توان گفت میزان وقوع این جرائم در محدوده کلانتری ۱۳۲ نبرد باعث شده است تا بیضی انحراف معیار از سمت جنوب و جنوب شرق به سمت نیمه غربی و شمال محدوده گرایش داشته باشد.

روند کلی بیضی انحراف معیار خرده‌فروشان مواد مخدر در محدوده پایگاه ششم پلیس فاتب جهت جنوب شرق-شمال غرب داشته و مرکز متوسط آن در منطقه خاوران و شهید محلاتی بین خیابان شاه‌آبادی و بلوار کوثر، در تقاطع شاه‌آبادی و حسینی واقع گردیده است. پهنه‌های شمالی محدوده مورد مطالعه دارای بیشترین تراکم خرده‌فروشی مواد مخدر است و هرچه به سمت قسمت‌های جنوبی محدوده حرکت می‌کنیم از تراکم جرم خرده‌فروشی مواد مخدر کاسته می‌شود. مهم‌ترین کانون جرم خیز خرده‌فروشی مواد مخدر در منطقه خاوران، کانون‌های ضعیف دیگری نیز در محله مسعودیه و کیانشهر شکل گرفته‌اند. تحلیل فضایی مکان‌های قاچاق مواد مخدر، از شکل‌گیری مهم‌ترین کانون تمرکز جرائم قاچاق خرده‌فروشی مواد مخدر محدوده مورد مطالعه در منطقه شهید محلاتی و دولاب قرار دارند، دو کانون کم‌اهمیت‌تر در محله مسعودیه و کیانشهر خبر می‌دهد.

در بررسی‌های به‌عمل‌آمده علل پراکندگی وقوع جرائم خرده‌فروشی به شرح زیر بیان می‌گردد:

- وجود پل‌های ارتباطی یا سطوح غیر هم‌سطح در تقاطع بزرگراه‌ها
- وجود فضای سبز باز در تقاطع خیابان‌های اصلی
- امکان متواری شدن سریع متهمین در هنگام بروز خطر با استفاده از امکانات این راه‌های مواصلاتی

خیابان نبرد و پیروزی گلوگاه ارتباطی چندین خیابان و بزرگراه مهم در مرکز پایگاه ششم است. در محل تقاطع این راه‌های مواصلاتی با سایر بزرگراه‌های دیگر محل مناسبی را برای ردوبدل کردن مواد مخدر فراهم آورده است مجرمین به‌خوبی از فضای مناسب این بزرگراه استفاده نموده و به فعالیت‌های بزهکارانه خود ادامه می‌دهند.

ارائه راهکارهایی برای کنترل بزهکاری و افزایش امنیت در محدوده پایگاه مورد مطالعه

۱. تغییر کاربری فضاهای خالی حاشیه‌های غربی و شرقی بزرگراه شهید محلاتی، به بافت مسکونی مدون یا پارک و مکان تفریحی مشخص بر اساس استانداردهای روز و مطابق با سایر مراکز تفریحی.

۲. تخصیص و ساماندهی سرانه‌های تأسیساتی، تجهیزاتی و خدماتی موردنیاز ساکنان

مناطق محدوده پایگاه ششم و برقراری تعادل و توازن در نوع و ترکیب کاربری اراضی و جاده‌های مهم؛

۳. ایجاد فضاهای تفریحی و سالم، ساختن سالن‌های ورزشی، کتابخانه، پارک و بسیاری از مکان‌های تفریحی به‌منظور پر کردن اوقات فراغت ساکنان مخصوصاً در محدوده کلانتری ۱۳۲ نبرد؛

۴. مکان‌یابی و احداث مراکز انتظامی در محدوده‌های پرخطر، زیرا به نظر می‌رسد یکی از عوامل تأثیرگذار در بالا بودن میزان جرائم در محدوده پایگاه ششم، فقدان توزیع مناسب مکانی مراکز انتظامی در این مناطق از شهر تهران است؛

۵. تعریض معابر مطابق با اصول و استانداردهای معماری و شهرسازی، که علاوه بر تسهیل رفت‌وآمد در منطقه، امکان گشت زنی پلیس را فراهم می‌آورد و بدین‌وسیله امکان نظارت رسمی در منطقه افزایش می‌یابد؛

۶. ساماندهی فضاهای متروک و رهاشده، خرابه‌ها و ساختمان‌های متروک، سرعت بخشیدن به امر ساخت‌وساز بناهای نیمه ساخته و ساماندهی فضاهای موجود در زیر پل خیابان‌ها.

۷. ایجاد اشتغال و رفع معضل بیکاری در این محلات، موضوع مهمی است که می‌تواند از بروز اعمال مجرمانه جلوگیری کند و محله را به تدریج از ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به سامان رسانده و نیاز به اعمال مجرمانه از سوی افراد را برای رفع مسائل و مشکلات خود که غالباً در زمینه مسائل مالی و اقتصادی است، به حداقل برساند.

۸. فرهنگ‌سازی و تقویت زمینه‌های فرهنگی ساکنان محله از طریق جلوگیری از ترک تحصیل افراد؛ با عنایت به این واقعیت مهم که فرهنگ زیربنای هر گونه تغییر و تحول و توسعه محسوب می‌شود. البته، این عامل میسر نخواهد شد مگر با توجه به امر بسیار مهم ایجاد اشتغال و تأمین نسبی اقتصادی افراد و خانواده‌های مورد مطالعه.

۹. تلاش و توجه دلسوزانه سازمان‌های ذی‌ربط، مانند تأمین اجتماعی، بهزیستی، شهرداری و غیره، برای رفاه و رفع نسبی مشکلات موجود منطقه که مستقیماً در ایجاد زمینه‌های ارتکاب به جرم ساکنان دخیل است.

۱۰. با توجه به مشخص شدن تأثیر نوع و ترکیب کاربری اراضی در وقوع جرائم ارتكابی

موردبررسی در محدوده پایگاه ششم، مدیران شهری باید نسبت به ارائه ضوابط و قوانین ویژه در جهت افزایش تنوع کاربری‌های بر مبنای رشد هوشمند شهری با انجام مطالعات و تحقیقات متناسب با وضع موجود محدوده مورد مطالعه اقدام نمایند.

۱۱. مکان‌یابی و احداث مراکز انتظامی در محدوده‌های دارای تمرکز بالای جرم در شهر، زیرا به نظر می‌رسد یکی از عوامل تأثیرگذار در بالا بودن نرخ جرائم نبود مراکز انتظامی در این محدوده‌ها از شهر است؛

۱۲. تغییر در طراحی فضاهای گم و فاقد دید بصری که بنا بر علل مختلف از جمله علل کالبدی، نبود روشنایی و آشکار نشدن جرم به علت تاریکی که فضاهای مناسبی را برای ارتکاب بزه فراهم می‌کند؛

۱۳. از بین بردن بی‌نظمی‌های کالبدی و به هم‌ریختگی فیزیکی مثل محله‌های کثیف، ساختمان‌های مخروبه، دیوارهای ترک‌خورده که به‌نوعی باعث جذب بزهکاران و اعمال غیرقانونی آن‌ها می‌شود. این محله‌ها که در آن‌ها نشانه‌هایی از بی‌توجهی و خرابی وجود دارد نشان می‌دهد ساکنین آن محله احساس آسیب‌پذیری بیشتری دارند و از مشارکت و محافظت اجتماع خود کنار کشیده‌اند. بنابراین، نظم و کنترل اجتماعی در آن‌ها بسیار پایین است. این شاخص‌ها می‌توانند زمینه ایجاد جرم را فراهم کنند زیرا نشانه‌هایی هستند که ساکنین علاقه‌ای به مواجهه با بزهکاری ندارند تا خطر بزهکاری را در محل کاهش دهند؛

۱۴. پالایش کارکردی فعالیت‌های ناسازگار و افزایش نقش‌های گردشگری، پذیرایی و فرهنگی با تکیه بر هویت کالبدی به‌ویژه رونق بخشیدن به فضاهای شهری در ایام تعطیل و شب‌ها؛

۱۵. ایجاد گستره‌های برخوردار از مجموعه فضاها، محورها، عرصه‌های عمومی و بناهای مرمت و بهسازی شده و تجدید حیات یافته همراه با گستره‌های نوسازی شده جایگزین بافت‌های فرسوده، قدیمی و ناکارآمد؛

۱۶. از آنجایی که مهم‌ترین کانون‌های جرم خیز محدوده مورد مطالعه در محدوده کلانتری ۱۳۲ نبرد قرار دارد اتخاذ سیاست‌های مناسب توسعه شهری جهت توانمندسازی و تعادل بخشی به این مناطق و رفع مشکلات و موانع ساختاری این محدوده‌ها مهم‌ترین

اولویت محسوب می‌گردد که به صورت طرح‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت باید اجرا گردد. علاوه بر این، اتخاذ راهبردهای مناسب مقاوم‌سازی فضاهای کالبدی این محدوده‌ها در برابر بزهکاری گام اساسی دیگری برای کاهش جرم در این مناطق است. البته، به‌عنوان یک‌راه حل مقطعی و کوتاه‌مدت و با توجه به بحرانی بودن وضعیت بزهکاری در این مناطق می‌توان برنامه منظم کنترل انتظامی و اعزام گشت‌های تخصصی با توجه به نوع و میزان جرائم در این حوزه‌ها اجرا نمود. به‌منظور حضور پررنگ‌تر پلیس در این محدوده ضرورت دارد واحدهای انتظامی در موقعیت‌های مناسب مکان‌یابی گردند و برخی تسهیلات و تجهیزات شهری همچون نورپردازی مناسب معابر و خیابان‌ها و حصارکشی ساختمان‌های متروکه انجام گیرد.

منابع

- علیرودی نیا، اکبر (۱۳۸۴). مطالعه جامعه‌شناختی اعتیاد به مواد مخدر در ایران، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال پنجم، شماره ۲۰. بازیابی از:

http://refahj.uswr.ac.ir/browse.php?a_code=A--۱-۱۰

[۳۰۸&slc_lang=fa&sid=.۱](http://www.sid.ir/fa/ViewPaper.aspx?id=۱۲۸۲۵۱)

- کریمی، شقایق و سعید عباسی نیا (۱۳۹۴). بررسی توزیع خرده‌فروشی مواد مخدر در شهر اهواز (از دیدگاه جرم‌شناختی)، کنفرانس جهانی افق‌های نوین در علوم انسانی، آینده‌پژوهی و توانمندسازی، شیراز، گروه پژوهش شرکت ایده بازار صنعت سبز. بازیابی از:

<https://www.civilica.com/Paper>.

- کلاتری، محسن؛ قزلباش، سمیه و جباری، کاظم (۱۳۸۸). تحلیل فضایی بزهکاری شهری با استفاده از مدل تخمین تراکم کرنل مورد مطالعه: جرائم شرارت، نزاع و درگیری در شهر زنجان، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، سال دوم شماره ۳، ۷۳-۱۰۰. بازیابی از:

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=۱۲۸۲۵۱>

- کلاتری، محسن، محمد قصری، محمد کاظم جباری، سمیه قزلباش (۱۳۹۲). بررسی جغرافیایی جرائم در بخش مرکزی شهرها مورد مطالعه: بزه قاچاق و سوء‌مصرف مواد

مخدر در بخش مرکزی شهر تهران، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۸، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۲، شماره پیاپی ۱۰۹. بازیابی از:

<http://ensani.ir/fa/article/.۳۲۴۸۰۴>

- کلانتری، محسن و زنگیشه‌ئی، سجاد (۱۳۹۰). تحلیل و بررسی مکانی-فضایی مناطق جرم‌خیز در بافت‌های آسیب‌پذیر، فصلنامه علمی دانش انتظامی کرمانشاه، شماره ۵، ۴۹-۵۸. بازیابی از:

http://journals.police.ir/article_۱۶۳۷۷.html

- محمودی جانکی فیروز، وحید دستجردی فاطمه، بارانی محمد (۱۳۹۲). تأثیر مجاورت محل سکونت بر انتخاب مکان جرم (مطالعه موردی جرم سرقت در شهر تهران)، انتظام اجتماعی: تابستان ۱۳۹۲، دوره ۵، شماره ۲، از صفحه ۶۹ تا صفحه ۸۹. بازیابی از:

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=۲۴۷۱۰۲>

- مداح، مجید، ابراهیم خیرخواهان (۱۳۹۳). بررسی عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم در بین مجرمان سرقت و مواد مخدر، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، سال نهم، شماره چهارم. بازیابی از:

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=۲۵۱۱۱۴>

- موسوی، میر نجف (۱۳۹۰). تحلیل فضایی جرم در شهر ارومیه، طرح تحقیقاتی، دفتر کاربردی فرماندهی انتظامی آذربایجان غربی.

- نوری، جعفر؛ زارعی، هادی و میرحسینی، ابوالقاسم (۱۳۸۹). امکان‌سنجی جذب اکو-توریسم در مناطق کویری ایران (مطالعه موردی: تله‌کابین طرزجان)، فصلنامه فضای جغرافیایی، سال دهم، شماره ۳۲، ۷۵-۹۳. بازیابی از:

<https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=۱۱۵۸۸۱>